

УДК 792.03

*Коржова Анастасія Михайлівна,
магістр, театрознавець, начальник відділу реклами,
зв'язків з громадськістю
Національного академічного драматичного театру
імені Івана Франка
anastasiia1991z@gmail.com*

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРОЗНАВСТВА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Мета дослідження – окреслити особливості театрознавчих концепцій істориків театру кінця ХІХ – початку ХХ століття. Визначення теоретичних та методологічних особливостей праць істориків театру (І. Франка, В. Перетца, П. Руліна, О. Кисіля, Д. Антоновича та ін.), дослідження яких упродовж тривалого часу було вилучено із наукового обігу, дозволяє виявити розбіжності у розумінні ними ключових питань історії театру, збагатити сьогодишній інструментарій театрознавців, визначити можливі шляхи подальшого розвитку науки про театр. *Методологія дослідження* включає в себе порівняльно-історичний (дозволяє виявити подібність та відмінність між науковими поглядами істориків театру), типологічний методи (дає можливість визначити основні напрями діяльності перших театрознавців, шляхи розвитку методології та науки про театр в цілому). *Наукова новизна* полягає в тому, що вперше в українському театрознавстві здійснено спробу зіставити науково-теоретичні погляди українських істориків театру кінця ХІХ – початку ХХ століття, сформульовано принципи, за якими таке співставлення є можливим. *Висновки.* Зіставлення сформованих на початку ХХ століття підходів до вивчення історії театру показує, що головні розбіжності у підходах дослідників визначалися такими аспектами: розмежування театру і літератури (в теорії та на практиці), розмежування театру й обрядових дійств, розмежування світоглядних та ідеологічних питань, з одного боку, і питань формальних, з іншого.

Ключові слова: Володимир Перетц, історія театру, театрознавство.

Коржова Анастасія Михайлівна, магістр, театрознавець, начальник отдела по рекламе, связям с общественностью Национального академического драматического театра имени Ивана Франко

Дискуссионные вопросы украинского театроведения конца ХІХ – начала ХХ века

Цель исследования – определить особенности театроведческих концепций историков театра конца ХІХ – начала ХХ века. Определение теоретических и методологических особенностей работ историков театра (И. Франко, В. Перетца, П. Рулина, А. Киселя, Д. Антоновича и др.), исследования которых на протяжении длительного времени были изъяты из научного оборота, позволяет выявить различия в понимании ключевых вопросов истории театра, обогатить сегодняшний инструментарий театроведов, определить возможные пути дальнейшего развития науки о театре. *Методология исследования* включает в себя сравнительно-исторический (позволяет выявить сходство и различие между научными взглядами историков театра), типологический методы (дает возможность определить основные направления деятельности первых театроведов, пути развития методологии и науки о театре в целом). *Научная новизна* исследования заключается в том, что впервые в украинском театроведении предпринята попытка сопоставить научно-теоретические взгляды

украинских историков театра конца XIX – начала XX века, сформулированы принципы, по которым такое сопоставление возможно. **Выводы.** Сопоставление сформированных в начале XX века подходов к изучению истории театра показывает, что главные различия в подходах исследователей определялись такими аспектами: разграничение театра и литературы (в теории и на практике), разграничение театра и обрядовых действий, разграничение мировоззренческих и идеологических вопросов, с одной стороны, и вопросов формальных, с другой.

Ключевые слова: Владимир Перетц, история театра, театроведение.

Korzhova Anastasiia, Master of theatre studies, Head of Advertising and Public Relations Department, Ivan Franko National Academic Drama Theater

Debating points of Ukrainian theater studies of the late 19th – early 20th century

Purpose of Article. The research is aimed at determining the features of the theater historians' theatrical conceptions of the late 19th – early 20th century. The definition of theoretical and methodological peculiarities of the works by the theater historians (I. Franco, V. Peretz, P. Rulin, O. Kisil, D. Antonovich, and others), whose research has been removed from scientific circulation for a long time, reveals differences in the theater history key issues understanding, enrich today's theatrical research tools, identify possible ways to further theater science develop.

Methodology. The research methodology comprises comparative-historical (allows to identify the similarities and differences between the scientific views of the theater historians) and typological (gives an opportunity to define the main directions of the first theater historians activity, the ways development of the theater study methodology and science development as a whole) methods. The **scientific novelty** of the study is centered in the fact that it is the first attempt in Ukrainian theater studies to compare the scientific and theoretical judgments of Ukrainian theater historians of the late 19th – early 20th century, the principles by which such a comparison is possible are formulated. **Conclusions.** Comparison of the approaches to studying the history of the theater formed in the beginning of the 20th century shows that the main differences in the researchers' approaches were determined by such aspects as: the differentiation of theater and literature (in theory and practice), the differentiation of theater and ritual actions, the differentiation of worldview and ideology issues, on the one hand, and formal questions, on the other hand.

Key words: Vladimir Peretz, history of theater, theater studies.

Актуальність теми дослідження. На відміну від істориків театру XIX століття театрознавці початку XX століття вже не знаходили собі місця у нещодавно затишних обіймах філології й активно шукали відповіді на питання про межі, об'єкт, предмет дослідження, завдання і методологію нової академічної дисципліни та ін. Цей переломний етап у становленні української науки про театр, так само як і науково-теоретичні напрацювання істориків театру початку XX століття, і досі системно не вивчалися.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам історії науки про театр початку минулого століття та методології дослідження, за виїмком кількох праць, в українському театрознавстві майже не приділялося уваги.

Перші праці з історії українського театрознавства, котрі з'явилися у 1981 році мали оглядовий характер і здебільшого зосереджувалися на питаннях інституалізації театрознавства, на його тематичних аспектах і зв'язках із театральною практикою [7].

Здебільшого біографічні і тематичні аспекти діяльності українських театрознавців початку XX століття розглядалися Ростиславом Пилипчуком [22; 24; 23; 19; 20; 25]. Саме Р. Пилипчук здійснив наукове редагування праць

О. Кисіля, М. Черняєва, С. Чарнецького та ін. [21]. Бібліографічний і частково археографічний аспект наукової діяльності Петра Руліна дослідила Людмила Приходько [26; 27]. В останні роки дослідженню творчості окремих істориків театру, а також становленню методів театрознавства присвячено монографії Олександра Клековкіна [12; 14; 11]. Окремі спостереження у процесі порівняльного аналізу творчості В. Резанова і В. Перетца було запропоновано Олексієм Дьомінім [5; 6].

Проте дослідження методології театрознавства на основі наукових праць істориків театру початку ХХ століття зазвичай лежало за межами інтересів як названих, так і інших авторів.

Мета дослідження – окреслити особливості театрознавчих концепцій істориків театру кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Дослідження науково-теоретичних уявлень істориків театру початку ХХ століття є нагальною проблемою науки про театр, яка на теренах України і досі проходить шлях самоідентифікації. Визначення концептуальних і методологічних засад фундаторів українського театрознавства, надбання яких упродовж десятиліть було вилучено з наукового обігу, дає можливість не лише усвідомити історичний шлях українського театрознавства, а й збагатити інструментарій сучасних істориків театру.

Історики українського театру початку ХХ століття отримали філологічну освіту, однак їхні уявлення про об'єкт, предмет і методи театрознавчого дослідження істотно відрізнялися.

Основні відмінності у підходах до вивчення історії театру, крім запропонованого ним у праці «Краткий очерк методологии истории русской литературы» поділу на об'єктивні і суб'єктивні методи, визначив Володимир Перетц: «все різноманіття підходів зрештою можна звести до двох: до вивчення театральної вистави з літературного, словесного боку – і до вивчення з образотворчого боку» [18, 218]. Цієї позиції дотримувався й Олександр Білецький, який закликав до використання результатів археологічних та етнографічних досліджень [2; 7].

Однак, існувало чимало відмінностей, що демонструють праці провідних українських театрознавців початку ХХ століття – І. Франка, В. Перетца, В. Резанова, О. Кисіля, Д. Антоновича, О. Білецького, П. Руліна та ін. Володимир Резанов та Іван Стешенко, праці яких мають певне значення для історії театру [29; 30; 31; 35], свою увагу зосереджували на драматургії, тому вони не є об'єктом уваги пропонованої розвідки.

Предмет. Найтрадиційніше, драмоцентричне уявлення про предмет театрознавства демонструє Валеріян Ревуцький на сторінках «Енциклопедії українознавства»: «Піонером укр[аїнського] Т[еатрознавства] треба вважати І. Франка, який у численних ст[аттях] і зокрема в праці “Русько-український театр” (1894) відмежував т[еатр] від літературознавства» [28, 3157]. Висновок В. Ревуцького, не жаль, не підтверджують ні висловлювання самого Франка (який обґрунтовував принципи «культурно-історичного підходу» [37; 38, 194], «культурно-історичної школи» [36, 34-36]), ні аналіз його праць, присвячених театрові [22; 12; 13].

Дмитро Антонович, розмежовуючи історію драматичної літератури, історію репертуару та історії театру, писав: «мусять бути дослідженими <...> історія розвою сцени, постанови, виконання і так далі і навіть історія розвою смаку у ширшій громаді, історія відношення громади до театру» [1, 3]. Цієї ж думки дотримувалися Володимир Перетц, Петро Рулін, Олександр Білецький.

Загальна історія / Національна історія. Поява нової дисципліни, серед іншого, вимагала створення бодай найзагальнішої моделі історичного розвитку українського театру.

Володимир Перетц вважав неможливим вибудувувати історію розвитку театру на тогочасному етапі його вивчення: «Не вважаючи на те, що недавно з'явилась історія української драми І. Стешенка, давніше вийшли праці [І.] Франка, [М.?] Павлика, [Д.] Петрова і інш[их], сама історія зародження української драми показує багато темного і нев'ясненого. Працями [П.] Житецького і [Д.] Петрова намічені тільки загальні контури для вивчення драми XVII і XVIII віків, але ці контури вимагають тіні, детального розроблювання, а перш над усе – критичного, наукового видання самих пам'яток української драми» [17, 20]. Однак, враховуючи потребу будь-якої наукової дисципліни мати узагальнюючі праці, які б давали бодай загальне уявлення про новостворену науку та об'єкт її дослідження, позиція Перетца видається надто ортодоксальною.

Точку зору Перетца, вочевидь, поділяли і його колеги (І. Франко, П. Рулін, О. Кисіль, Д. Антонович, І. Стешенко), що й змушувало їх робити різноманітні застереження до власних синтетичних праць з історії українського театру.

Так, Олександр Кисіль у передмові до нарису з історії українського театру писав: «Вивчення минушини українського театру та й театру взагалі розпочалося так недавно, що говорити про наукову історію його ще рано», констатує «читачеві доводиться самому зводити до купи ті або інші факти й характеристики» [10, 33].

Усвідомлював цю проблему і Петро Рулін, однак мотивував її інакше: «...бучний розвиток [у 80-х рр. XIX ст.] специфічно українського театру не викликав розвідок, які б цілком свідомо ставили проблему історії українського театру <...> це не вадило історикам літератури розробляти матеріали української драми, <...> але все ж таки вони студіювали український театр у кращому випадку тільки як галузь російського» [32, 236-237].

Театр / Обряд. Не менш дискусійним було питання про «межі театру». Іван Франко, ведучи історію українського театру від XVI століття, проводив наскрізною лінією обрядові дійства як потенційні, однак нереалізовані можливості виникнення театру [39, 70].

Володимир Перетц категорично відокремив театр від обряду: «ці дійства, як з іншого боку чисто церковні — “піщне дійство”, “омовіння ніг”, “процесія на осляті” – все ж не були театральними видовищами, а церковним обрядом, що мав своє призначення, свій смисл, свої прийоми» [16, 8]. На такій самій позиції стояв і Михайло Возняк [4, 5].

Олександр Білецький, незважаючи на те, що в українській календарній обрядовості, за свідченням І. Вишенського, було багато елементів, з яких потенційно міг би розвинутися театр, зауважував, що «під впливом несприятливих обставин, ці зародки застигли, не отримавши можливості вільно розвиватися» [2, 12].

Схильність до такого погляду демонстрував і Олександр Кисіль, коли писав про «окрушини давніх поганських свят», як «те, з чого за інших історичних обставин міг би розвинутися театр» [10, 15]. Однак, врешті-решт, Кисіль роз'єднував театр і релігійні відправи [10, 13].

На перший погляд, схожу думку, окреслюючи *поле* театрознавчих досліджень, висловлював і Петро Рулін: «...історія українського театру повинна студіювати тільки ті процеси, що безперечно являються театром, тобто спеціально вряджуваним видовищем, розрахованим на своєрідне споживання колективу» [33, 10]. Розвиваючи думку, Рулін робить спробу визначити первинний елемент театру: «...т[еатр] пережив різні формації [нрзб], дав розмаїтні прояви його інстинкту людської істоти, який дав йому його буття – себто гри. І тому історія театру – се власне слідження тої еволюції, яку мала гра, тих обставин зовнішніх та духовних, в яких вона мала свій розвиток» [34, 3].

Подібність до підходу Руліна можна виявити і в Олександра Кисіля, який, визнавши «чистою формою» театрального мистецтва «рух у широкому розумінні цього слова», дійшов висновку, що «об'єкта ж вивчення в цілому вже нема й нема навіть слідів од його головного елемента – акторської гри» [10, 34-35].

Олександр Білецький уважав, що об'єктом театру є людське тіло, яке «перебуває у русі – за перипетіями цього руху ми жадібно стежимо»), а першоосновою театру – танець, пантоміма [2, 11].

Дмитро Антонович, усвідомлюючи межу між обрядом і театром, вважав, однак, що огляд українського театру правильно починати «від перших зародків українського театру, <...> ті зароди <...> закладено ще в дохристиянських обрядових діях» [1, 8].

Об'єкт. Концептуальні розбіжності визначали відмінності й у тематичному полі та історичному відрізку, на якому зосереджували увагу дослідники українського театру.

Так, Івана Франка однаково цікавили різні періоди історії театру від XVI до XIX століття включно. Володимир Перетц зосередив увагу на театрі XVI – XVIII століть. Петро Рулін як історик театру переважно досліджував театр XIX століття [3]. Олександр Кисіль працював над оглядовими працями [8], досліджував творчість окремих персоналій [8] і вертепний театр [9].

Напрям. Розбіжності в уявленнях про межі театру визначали відмінності й у напрямках досліджень.

Так, Володимира Перетца, для якого питання західного походження театру було вирішеним остаточно, цікавили питання типології, які він намагався дослідити, спираючись на порівняльний метод, зокрема, у визначенні естетичних потреб доби [16, 26].

Петро Рулін, на відміну від Перетца, акцентував увагу на неповторних національних ознаках давнього театру і вважав за необхідне «висвітлити те нове й оригінальне, що український театр у загальну скарбницю театральної культури вніс» [33, 13].

Дмитро Антонович акцентував увагу на значенні театру як «політичної агітації», «культурної боротьби і оборони прав українського народу» [1, 10].

Олександр Кисіль прагнув розглядати історію українського театру еволюційно, як «сукупність художніх досягнень театру й драми» [10, 35].

Крім цього, істотні відмінності зумовлено ставленням до формальної та ідеологічної складової мистецтва. Володимир Перетц розмежовував національні та ідеологічні питання від елементів форми, на аналізі яких базувалися його дослідження. Відмінними були підходи Петра Руліна і Дмитра Антоновича: для Руліна театр був виразником національної свідомості, для Антоновича – інструментом політичної боротьби.

Метод. У Російській імперії першою працею, в якій було визначено завдання театрознавства, була програмна стаття Володимира Перетца «Несколько мыслей о старинном русском театре» (повторно видрукувана під назвою «К постановке изучения старинного театра в России»). Основні ідеї цих праць було розвинено спочатку у документах театральної секції Державної академії художніх наук [ГАХН] [40, 81], а згодом і у «Завдання історії українського театру» Петра Руліна, учня Володимира Перетца.

У цих працях Перетц ставив питання про необхідність:

1. *Створення бібліографії театру;*

2. *Визначення сюжетів та літературних стилів п'єс, їхньої залежності від західноєвропейської та польської драматургії, що допоможе виявити особливості виконання вистави* [16, 26]. Петро Рулін не виходив за межі «літературознавчих» результатів поставлених завдань: «...слід з'ясувати те специфічне, що ми маємо в характеризованні драматичного типажу, <...> дослідити етнографічність самої драми» [33, 33].

3. *Сформулювати теоретичні уявлення «про завдання театру, побудову п'єси, реалізацію задумів автора актором, режисером та іншими працівниками театру»* [18, 224]. Рулін також звертав увагу на необхідність дослідження матеріальної сторони театру [33, 21-22].

4. *Зібрати відомості про устрій, організацію театру та акторів, «починаючи з даних про походження <...>, їхню освіту, побут, становище у суспільстві та на службі – і закінчуючи оцінками їхньої сценічної творчості, які давали сучасники, та аналізом техніки та прийомів гри»* [18, 225]. Подібні завдання висував згодом і Рулін, серед яких: «обрахувати виконавців на українські ролі; слід з'ясувати, хто саме та як їх виконував; <...> цікаво було б обчислити й роль українського елемента в російських трупах» [33, 27-28].

5. *Характеристики образотворчого боку вистави на основі режисерських нотаток* [18, 225]. Рулін додав до цього аналіз іконографічного матеріалу [33, 22] та запропонував звернути увагу на топографію театру [33, 26].

6. Важливою ділянкою театрознавчого дослідження Перетц вважав «історичну психологію», адже виконавське мистецтво є продуктом двосторонньої діяльності, котра спирається на смаки й орієнтири сьогоденного замовника [16, 19]. Уподобанням доби з соціальним ухилом приділяв увагу і Рулін: «Одне з основних питань – соціологія цього “побутового театру” [XIX століття] На кого

він працював? <...> Цікаво було б дізнатись <...> про ціни на квитки на різні місця; дещо з'ясував би цей момент про ту верству, якій цей театр був приступний» [33, 32].

Основними напрямками становлення українського театрознавства 1920-х років стали системна реконструкція (В. Перетц, частково П. Рулін та О. Білецький) й етнотеатрознавчий підхід (О. Кисіль).

Однак, запропонованим напрямкам розвитку українського театрознавства не судилося бути розвинутими. Активізація наступу на формалізм, розпочата в 1920-х роках, призвела до того, що «київське коло» істориків українського театру (старше покоління дослідників, які мали досвід, школу, метод, а також їхні учні) фактично було знищено: В. Перетца, П. Руліна, О. Кисіля, В. Резанова було засуджено, інші дослідники опинилися в еміграції [15].

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в українському театрознавстві здійснено спробу зіставити науково-теоретичні погляди українських істориків театру кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Висновки. Зіставлення сформованих на початку ХХ століття підходів до вивчення історії театру показує, що головні розбіжності у підходах дослідників визначалися їхнім розмежуванням (або нерозмежуванням) таких аспектів:

– розмежування театру і літератури: українські історики театру теоретично розмежовували театр та літературу, однак на практиці в українському театрознавстві найбільше відійти від літературної основи змогли лише В. Перетц та його учень П. Рулін;

– розмежування театру й обрядових дійств: В. Перетц, М. Возняк, О. Кисіль, О. Білецький і П. Рулін виступали за відмежування театру від обрядових дійств; Д. Антонович не відмежовував історію театру від обрядових дійств;

– розмежування світоглядних та ідеологічних питань, з одного боку, і питань формальних, з іншого (В. Перетц відмежовував національні та ідеологічні питання від елементів форми; О. Кисіль розглядав історію театру як «сукупність художніх досягнень театру й драми» в історичній перспективі; Дмитро Антонович акцентував увагу на значенні українського театру як «політичної агітації», П. Рулін прагнув визначити внесок українського театру у світову культуру).

Література

1. Антонович Д. Триста років українському театру. 1619 – 1919 / Д. Антонович. – Прага, Український громадський видавничий фонд, 1925. — 272 с.
2. Белецкий А. Старинный театр в России / А. Белецкий. – М.: Изд-во «В.В. Думнов, насл. бр. Салаевых», 1923. – 103 с.
3. Бібліографія статей, розвідок і досліджень П. І. Руліна // На шляхах революційного театру / Упорядкування та примітки Руліної Л. – К.: Мистецтво, 1972. – С. 339-348.
4. Возняк М. Початки української комедії (1619 – 1819) / М. Возняк. – Л.: Всесвітня бібліотека, 1920. – 251 с.
5. Демин А. О художественности древнерусской литературы / А. Демин. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 848 с.
6. Демин А. Труды В. Н. Перетца по истории русского театра // Демин А. О древнерусском литературном творчестве: Опыт типологии с XI по середину XVIII вв. от Илариона до Ломоносова / А. Демин. – М.: Языки славянской культуры, 2003. — 760 с.

7. История советского театроведения: Очерки. 1917 – 1941: Сб. – М.: Наука, 1981. – 365 с.
8. Кисіль О. До історії першого театрального будинку у Києві // Річник українського театрального музею / О. Кисіль. – К.: Київ-Друк, 1929. – С. 92-109.
9. Кисіль О. Український вертеп (про походження українського вертепу) / О. Кисіль // Український театр. – К.: Мистецтво, 1968. – С. 14-30.
10. Кисіль О. Український театр. Популярний нарис історії українського театру / О. Кисіль // Український театр. — К.: Мистецтво, 1968. – С. 33-152.
11. Клековкін О. Історіографія театру: Напрями. Школи. Методи. Постаті: Навчальний посібник / О.Клековкін. – К.: АртЕк, 2017. – 336 с.
12. Клековкін О. Театр при століку. Методологія театрознавства: Подорожній щоденник / О.Клековкін. – К.: Фенікс, 2013. – 432 с.
13. Клековкін О. Техніка класичної розправи / О.Клековкін // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини.: Зб. – К.: Фенікс, 2014. – Вип. 10. – С. 73-121.
14. Клековкін О. Школа Ростислава Пилипчука / О.Клековкін // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – К.: КНУТКіТ, 2016. – Вип. 19. – С. 47–64.
15. Коржова А. До наукової біографії В. М. Перетца, історика театру / А. Коржова // Мистецтвознавство України: зб. наук. праць. – К.: Фенікс, 2016. – Вип. 16. – С. 38-56.
16. Перетц В. К постановке изучения старинного русского театра / В. Перетц // Старинный театр в России XVII–XVIII вв.: Сб. – Пг.: Academia, 1923. – С. 7-33.
17. Перетц В. Найближчі завдання вивчення історії української літератури / В. Перетц // Записки Українського наукового товариства в Києві. – 1908. – Кн. 1. – С. 16-24.
18. Перетц В. Несколько мыслей о старинном русском театре / В. Перетц // Ежегодник Петроградских государственных театров. Сезон 1918 – 1919. – Пг., [б. в.], 1920. – С. 217–225.
19. Пилипчук Р. Заповіт театрознавцям: До 100-річчя з дня народження Петра Руліна / Р. Пилипчук // Культура і життя. – К., 1992. – 12 верес.
20. Пилипчук Р. Листи Петра Руліна до Михайла Возняка / Р. Пилипчук // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 2003. – Т. ССXLV: Праці театрознавчої комісії. – С. 565–575.
21. Пилипчук Р. Про засади створення багатотомної «Історії українського драматичного театру» // Мистецтвознавство України. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 201-210.
22. Пилипчук Р. Ранні театральні зацікавлення Івана Франка / Р. Пилипчук // Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. – Львів, 2006. – Вип. 6. – С. 3-39.
23. Пилипчук Р. Славний історик театру: [До 100-річчя від дня народження В. М. Перетца] / Р.Пилипчук // Український театр. – К., 1970. – № 1. – С. 31.
24. Пилипчук Р. Франкова концепція історії українського театру / Р. Пилипчук // Мистецькі обрії 2005–2006: Науково-теоретичні праці та публіцистика. – К., 2006. – Вип. 8/9. – С. 131-144.
25. Пилипчук Р. Юрій Григорович Костюк (До 100-річчя від дня народження) / Р. Пилипчук // Студії мистецтвознавчі. – К., 2010. – Ч. 3. – С. 112-116.
26. Приходько Л. Джерельна база наукової спадщини П. І. Руліна / Л. Приходько // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого: Зб. наук. пр. – К.: ЕКМО, 2008. – Вип. 2-3. – С. 312-340.
27. Приходько Л. З листів до Петра Руліна / Л. Приходько // Пам'ятки: археографічний щорічник. – К., 2009. – Т. 9. – С. 55-66.
28. Ревуцький В. Театрознавство / В. Ревуцький // Енциклопедія українознавства / Наукове товариство ім. Шевченка. – Paris; N.Y., Молоде життя, 1976. – Т. 8. – С. 3157-3159.
29. Резанов В. Из истории русской драмы: школ. действия XVII – XVIII вв. и театр иезуитов / В. Резанов. – М.: Синод. тип., 1910. – 344 с.
30. Резанов В. К истории русской драмы: экскурс в область театра иезуитов / В. Резанов. – Нежин: Тип. н-ков В. К. Меленевского, 1910. – 464 с.
31. Резанов В. Драма українська. 1. Старовинний театр український. Вип. 4: Шкільні дійства різдвяного циклу / В. Резанов. – К.: Друк. Укр. акад. наук, 1927. – 203 с.

32. Рулін П. [рец]. Ол. Кисіль. Шляхи розвитку українського театру / П. Рулін // Критика і бібліографія // ЦДАМЛМ України. – Ф. 90., оп. 2., спр. 13. – 1 арк.
33. Рулін П. Завдання історії українського театру / П. Рулін // Річник українського театального музею. – К.: Київ-Друк, 1929. – С. 9–40.
34. Рулін П. Зміст історії театру. Конспект лекцій. 1922 / П. Рулін // ЦДАМЛМ України. – Ф. 90., оп. 1., спр. 83. – 29 арк.
35. Стешенко І. Історія української драми / І. Стешенко. – К.: Друк. Н. Т. Корчак-Новицького, 1908. – Т. 1. – 309 с.
36. Франко І. [План викладів історії літератури руської. Спеціальні курси. Мотиви] [1894 – 1895] // Франко І. Зібрання творів: У 50 т / І. Франко. – К.: Наукова думка, 1984. – Т. 41: Літературно-критичні праці (1890 – 1910). – С. 24-73.
37. Франко І. Задачі і метод історії літератури // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / І. Франко. – К.: Наукова думка, 1984. – Т. 41: Літературно-критичні праці (1890 – 1910). – С. 7-16.
38. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / І. Франко. – К.: Наукова думка, 1984. – Т. 41: Літературно-критичні праці (1890 – 1910). – С. 194-470.
39. Франко І. Русько-український театр (Історичні обриси) [1894] // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. / І. Франко. – К.: Наукова думка, 1981. – Т. 29: Літературно критичні праці (1893 – 1895). – С. 293-336.
40. Хайченко Г. Основные этапы развития советского театроведения (1917 – 1941) // История советского театроведения: Очерки. 1917 – 1941. Сб. / Г. Хайченко. – М.: Наука, 1981. – С. 38-119.

References

1. Antonovich, D. (1925). Three hundred years of Ukrainian theater. 1619 –1919. Prague: Ukrainian publishing public fund [in Ukrainian].
2. Beletsky, A. (1923). Ancient theater in Russia. Moscow: Publishing house «V.V. Dumnov, has settled. Br. Salaev» [in Russian].
3. Rulina, L. (Eds.). (1972). P. Rulin's bibliography of articles, essays and studies. On the road of revolutionary theater. K.: Art [in Ukrainian].
4. Wozniak, M. (1920). The beginning of the Ukrainian comedy (1619 –1819). L.: World Library. [in Ukrainian].
5. Demin, A (1998). On the Artistry of Old Russian Literature. M.: Languages of Russian culture [in Russian].
6. Demin, A. (2003). Proceedings of V. N. Peretz on the history of the Russian theater. About Old-Russian Literary Creativity: The Experience of Typology from the 11th to the Mid-18th Centuries. from Hilarion to Lomonosov. M.: Languages of Slavic Culture [in Russian].
7. Haychenko, G. (Eds.). (1981). The history of Soviet theatre study. Essays. 1917 – 1941. M.: Science [in Russian].
8. Kusic, O. (1929). To the history of the first theater building in Kiev. Yearbook of Ukrainian theater museum. K.: Kyiv-Press[in Ukrainian].
9. Kusic, O. (1968). Ukrainian Nativity play (about the origin). Ukrainian Theatre. K.: Art [in Ukrainian].
10. Kusic, O. (1968). Ukrainian Theatre. Popular essay about the history of Ukrainian theater. K.: Art. [in Ukrainian].
11. Klekovkin, O. (2017). Theater Historiography: Directions. Schools Methods. Reference: The textbook. K. : ArtEk. [in Ukrainian].
12. Klekovkin, O. (2013). Theatre near the table. Theatre Studies Methodology: Travel Diary. K.: Phoenix [in Ukrainian].
13. Klekovkin, O. (2014). Technique of the classical violence. Modern problems of research, restoration and preservation of cultural heritage. K.: Phoenix. Vol. 10 [in Ukrainian].
14. Klekovkin, O. (2016). School of Rostislav Pylypchuk. Scientific Bulletin of the I. K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theater, Cinema and Television. K. Vol. 19 [in Ukrainian].

15. Korzhova, A. (2016). To the scientific biography of V. Peretz, theater historian // Arts Ukraine. K.: Phoenix. Vol. 16. [in Ukrainian].
16. Peretz, V. (1923). To the Formulation of the old Russian theatre study. Old Russian theater in XVII – XVIII centuries. Pg.: Academia [in Russian].
17. Peretz, V. (1908). Nearest tasks of studying the Ukrainian literature. Notes of the Ukrainian Scientific Society in Kiev. K. B. 1. [in Ukrainian].
18. Peretz, V. (1920). Several thoughts about old Russian theater. Yearbook of Petrograd state theatres. Season 1918 – 1919. Pg. [n. p.] [in Russian].
19. Pylypchuk, R. (1992). The testament to theatrical scholars: The 100th anniversary of the birth of Peter Rulin. Culture and life. [in Ukrainian].
20. Pylypchuk, R. (2003). Letters of Petr Rulin to Mikhail Voznyak. Notes of the Shevchenko Scientific Society. Lviv. Vol. CCXLV [in Ukrainian].
21. Pylypchuk, R. (2000). About the principles of creation a multi-volume «History of the Ukrainian dramatic theater». Art Ukrainian Studies K. Vol. 1 [in Ukrainian].
22. Pylypchuk, R. (2006). Early Ivan Franko theatrical interest. Bulletin of Lviv University. Lviv. Vol. 6 [in Ukrainian].
23. Pylypchuk, R. (1970). The glorious historian of the theater: [To the 100th anniversary of V.M. Peretz birth]. Ukrainian theater. K. Vol. 1 [in Ukrainian].
24. Pylypchuk, R. (2006). Franko conception of the history of the Ukrainian theater. Art horizons'2005 – 2006: Scientific and theoretical works and journalism. – K. Vol. 8/9 [in Ukrainian].
25. Pylypchuk, R. (2010). Yuriy G. Kostyuk (100th anniversary of his birth). Art studies studios. K., Vol. 3 [in Ukrainian].
26. Prikhodko, L. (2008). Source base of scientific heritage P. I. Rulin. Scientific Bulletin of the I. K. Karpenko-Kariy Kiev National University of Theater, Cinema and Television. K.: EKMO. Vol. 2-3 [in Ukrainian].
27. Prikhodko, L. (2009). From letters to Peter Rulin. Sights: archeographical yearbook. K., 2009. Vol. 9 [in Ukrainian].
28. Revutsky, V. (1976). Theater Studies. Ukrainian Encyclopedia. Paris; N.Y.: Young life. V. 8 [in Ukrainian].
29. Rezanov, V. (1910). From the history of Russian drama: school's performance of XVII – XVIII centuries. The Jesuit Theater. Moscow: Synod. Type [in Russian].
30. Rezanov, V. (1910). To the history of Russian drama: an excursion into the theater of the Jesuits. Nizhyn: Type Melenevsky [in Russian].
31. Rezanov, V. (1927). Ukrainian drama. 1. Ancient Ukrainian theater. School's performances in the Christmas cycle. K.: Print. Ukr. Acad. Sciences [in Ukrainian].
32. Rulin, P. (n.d.). Ol. Kissel. Future development of Ukrainian theater critique and bibliography [review]. Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine. F. 90, Inv. 2, C. 13 [in Ukrainian].
33. Rulin, P. (1929). The task of the Ukrainian theater history. Yearbook of Ukrainian theater museum. K.: Kyiv-Press [in Ukrainian].
34. Rulin, P. (1922). Content theater history. Lecture. Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine. F. 90, Inv. 1., C. 83 [in Ukrainian].
35. Steshenko, I. (1908). The history of Ukrainian drama. K.: Print. Korchak-Novitskogo, 1908. Vol. 1 [in Ukrainian].
36. Franko, I. (1984). [plan for the exposition the history of Russian literature]. Collected Works in 50 vols. K.: Scientific thought. Vol 41: The literary-critical work (1890 – 1910) [in Ukrainian].
37. Franko, I. (1984). Objectives and method of literary history. Collected Works in 50 vols. K.: Scientific thought. Vol 41: The literary-critical work (1890 – 1910) [in Ukrainian].
38. Franko, I. (1984). Essay on the History Ukrainian-Russian literature till 1890. Collected Works in 50 vol. K.: Scientific thought. Vol 41: The literary-critical work (1890 – 1910) [in Ukrainian].
39. Franko, I. (1981). Ukrainian-Russian theater (historical shape). Collected Works in 50 vol. K.: Scientific thought. Vol 29: Literary critical works (1893 – 1895) [in Ukrainian].
40. Haychenko, G. (1981). Main stages of Soviet theatre study development (1917 – 1941). The history of Soviet theatre study. Essays. 1917–1941. M.: Science [in Russian].